

Новак Тетяна Віталіївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія

ім. Тараса Шевченка,

м. Кременець, Україна

tanjabehok@gmail.com

ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОЗКРИТТЯ ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

***Анотація.** У статті розглядається застосування різних форм, методів та принципів навчання для розкриття потенційних можливостей обдарованої дитини. Виявлення потенційних можливостей дітей допомагає визначити галузь знань та спрямувати дитину детальніше вивчати відповідний напрямок, обирати професію відповідно до потенційних можливостей розвитку. Особистість має можливість розвивати свої обдарування у професійній діяльності, що сприяє успішному кар'єрному росту та реалізації свого життєвого потенціалу.*

***Ключові слова:** обдарована дитина, творчі здібності, індивідуальні особливості, особистість, методи навчання, всебічний розвиток, потенційні можливості.*

***Annotation.** This article examines the use of various forms, methods and principles of education to reveal the potential of a gifted child. Identifying the potential opportunities of children helps to determine the field of knowledge and direct the child to study the relevant direction in more detail, to choose a profession in accordance with the potential development opportunities. Individuals have the opportunity to develop their talents in professional activities that contribute to successful career growth and the realization of their life potential.*

Key words: gifted child, creative abilities, individual characteristics, personality, teaching methods, comprehensive development, potential opportunities.

Актуальність теми. Вроджені задатки дитини – це лише невелика частина умов, щоб вироста творча, вільна, яскрава особистість. Творчість, це діяльність, яка породжує щось якісно нове, яке ніколи раніше не існувало. Психологи стверджують, що розвиток творчих здібностей потрібний для будь-якої людини. Тільки творча людина стає самостійнішою у своїх судженнях, має свою точку зору і вміє аргументовано її відстоювати. У творчої людини вища працездатність: але найголовніше, у людини розвивається її емоційна сфера, її почуття, душа. І якщо розвинені її емоції, то розвиватиметься мислення. Мисляча і відчуваюча – це і є людина, здатна до саморозвитку, самоосвіти, самовизначення, самореалізації, соціальної адаптації.

Сучасні події у нашій країні потребують емоційної, моральної, психологічної стійкості. Ситуації сьогодення націлені на миробудування, миро творчість. Суспільству необхідні творчі особистості, здатні відіграти активну роль у соціально-економічному, психологічному та духовному відродженні України. На досягнення цих цілей – розвиток творчо обдарованих особистостей – спрямоване соціальне замовлення суспільства. Одним з основних завдань сучасної системи освіти є розвиток здібностей обдарованої особистості.

Мета дослідження - проаналізувати форми та методи розкриття потенційних можливостей обдарованої особистості

Результати дослідження. Обдарованість – це системна якість психіки, яка розвивається впродовж всього життя, що визначає можливість досягнення людиною вищих, неабияких результатів щодо одного чи кількох видів діяльності в порівнянні з іншими людьми. Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді визначними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності. Проблема прояву дитячої обдарованості є неоднозначною та має полярні точки зору.

Багато науковців вважають, що всі діти обдаровані і створюються сприятливі умови для розкриття можливостей та задатків будь якої дитини.

Інші вважають, що обдаровані діти зустрічаються вкрай рідко, тому в освітньому процесі основна увага приділяється пошуку обдарованих дітей. Такий підхід робить пріоритетним завдання виховання обдарованої дитини, дбайливе ставлення, що передбачає розуміння як переваг, так і труднощів, обдарованості. На думку деяких дослідників, є дві основні проблеми ставлення дорослих до обдарованості дитини. Перша – це «призначення» дитини обдарованою, що може призвести до несприятливих наслідків. Друга – дорослі «не помічають чи недооцінюють потенційні можливості дитини, що зумовлює нереалізованість творчих задатків дитини» [3]. Отже, поняття «обдарованість дитини» існує для дорослих. Дитині потрібне лише середовище для розвитку та уважне ставлення старших. Для того, щоб розкрити індивідуальні особливості особистості, існують різні форми, методи та принципи навчання, спрямовані на розвиток самостійного мислення та здатності вирішувати нестандартні завдання.

Під методами навчання розуміється упорядкований спосіб організації спільної діяльності учасників освітнього процесу, в результаті якого відбувається передача та засвоєння знань, умінь та навичок, передбачених змістом навчання. Методи характеризуються трьома ознаками: мета навчання, спосіб засвоєння, взаємодії учасників навчання.

Традиційно у вітчизняній педагогіці методи навчання можна поділити на три групи.

І. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні (за джерелом викладу навчального матеріалу); репродуктивні пояснювально-ілюстративні, пошукові, дослідні, проблемні та інші (за характером навчально-пізнавальної діяльності); індуктивні та дедуктивні (за логікою викладу та сприйняття навчального матеріалу).

II. Методи контролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: усні, письмові перевірки та самоперевірки результативності оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

III. Методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності: певні заохочення у формуванні мотивації, почуття відповідальності, зобов'язань, інтересів у оволодінні знаннями, вміннями та навичками.

У практиці існують інші підходи до визначення методів навчання, які засновані на ступені усвідомленості сприйняття навчального матеріалу: пасивні, активні, інтерактивні, евристичні та інші.

Пасивний метод можна зарахувати до традиційних методів навчання – це форма взаємодії учнів та вчителя, у якому вчитель є основним дійовою особою, яка проводить урок, а учні виступають у ролі пасивних слухачів, підлеглих директивам вчителя. Зв'язок вчителя з учнями на пасивних уроках здійснюється у вигляді опитувань, самостійних, контрольних робіт, тестів тощо.

Це відносно легка підготовка до уроку з боку вчителя та можливість подати порівняно більшу кількість навчального матеріалу в обмежених часових рамках уроку. З урахуванням цих плюсів багато вчителів використовують пасивний метод в навчанні. Треба сказати, що у деяких випадках цей підхід успішно працює у руках досвідченого педагога, якщо учні мають чіткі цілі, створені задля ґрунтовного вивчення предмета.

Лекція – найпоширеніший вид пасивного заняття. Цей вид заняття поширений у закладах вищої освіти, де навчаються дорослі, цілком сформовані люди, які мають чіткі цілі глибоко вивчати предмет.

До пасивних методів навчання можна віднести також:

- методи пояснювально-ілюстративного навчання – це лекції, семінари, розмови, оповідання;

- методи репродуктивного навчання – це вправи, практикум, програмоване навчання, тренінги навичок.

Активний метод – це форма взаємодії учнів та вчителя, у якому вчитель і учні взаємодіють один з одним під час уроку. Учні тут не пасивні слухачі, а

активні учасники уроку. Якщо у процесі проведення пасивного уроку основною дійовою особою і менеджером заняття був учитель, то на активному уроці учитель і учні перебувають у рівних правах.

Якщо пасивні методи передбачали авторитарний стиль взаємодії, то активні більше припускають демократичний стиль. Багато хто ставить знак рівності між активними та інтерактивними методами, проте, незважаючи на спільність, вони мають відмінності. Інтерактивні методи можна розглядати як найбільш сучасну форму активних методів. До активних методів навчання слід зарахувати методи проблемно-пошукового навчання – це проблемний виклад, частково-пошуковий характер (евристичний чи сократичний), дослідницький, мозковий штурм [1].

На відміну від активних методів, *інтерактивні* – орієнтовані на більш широку взаємодію учнів як з учителем, так і друг із другом. Вчитель також розробляє план інтерактивного уроку (зазвичай, це інтерактивні вправи та завдання, під час виконання яких учень вивчає матеріал).

Отже, *основними складовими інтерактивних* уроків є інтерактивні вправи та завдання, які виконуються учнями. Важлива відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних в тому, що виконуючи їх, учні не лише закріплюють вже вивчений матеріал, скільки вивчають новий через цікаві завдання та вправи. До інтерактивних методів можна віднести методи комунікативного навчання такі, як дискусія, діалог, полеміка, «снігова куля», метод проєктів, презентації.

Імітаційно-рольові методи навчання - це імітаційні вправи, ділові ігри, рольові ігри, організаційно-діяльні ігри, організаційно-розумові ігри, «акваріум», аналіз конкретної ситуації. Активні методи навчання забезпечують прояв більшої активності, ніж традиційні методи: експериментально встановлено, що у пам'яті людини відобразиться до 10% те, що вона почує; до 50% те, що бачить, і до 90% те, що робить.

Сучасна освіта з використанням інтерактивних та мультимедійних технологій дозволяє представити навчальний матеріал не тільки у

традиційному вигляді, але й у більш доступному для сприйняття учнів візуально-вербальному вигляді. Комплексне застосування різних форм навчання сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. У поєднанні з традиційними видами навчання досягається більш висока ефективність засвоєння матеріалу.

Контроль знань, умінь та навичок в умовах нового підходу має бути особистісно орієнтований. Як приклад, в освітній галузі «Мистецтво» подібний принцип всебічного розкриття потенційних можливостей учнів здійснюється за умови знайомства учня з усіма видами мистецтва. Це дозволяє відкривати учням нове для себе у навколишньому. В освітній галузі даний ефект є мотивом для набуття знання та вміння, оскільки в учня з'являється потреба донести до інших людей розуміння себе та навколишнього світу в художніх образах, а отже, вивчити мову мистецтва, яка дозволяє зробити це виразно. Активна творча діяльність проявляється в тому, що учень повинен у процесі навчання написати натюрморт, зіграти у виставі, заспівати, станцювати під керівництвом досвідчених педагогів, які здатні визначити потенційні можливості дитини та спрямовувати її в ту чи іншу сферу художньої творчості. Питання професійного «навчання» майстерності за умов даного принципу є першочерговим, найважливішим завданням стає пошук – розкриття потенційних можливостей учня [2].

Розкриваючи потенційні можливості дітей різного віку та дорослих ми використовуємо різноманіття психолого-педагогічних, мотиваційних вправ. Наприклад, ми запитуємо в учнів, студентів, дорослих, скільки вони зможуть пострибати на одній нозі за одну хвилину. Кожен називає відповідне число, далі всі стають зручно, ми включаємо таймер і починаємо стрибати. Насправді стрибаємо 20 сек., а не одну хвилину. Далі робимо висновок, хто більше прострибав, ніж сказав. Як висновок, за 20 сек. фактично всі учасники вправи стрибають більше, ніж вважають. А за 1 хв. буде ще в 3 рази більше, тому ми всі занижуємо свої можливості. У всіх, без винятку вони безмежні. Просто

потрібно знайти себе, прислухатися до свого внутрішнього голосу, виявити свої потенційні можливості та розвивати їх у здібності та обдарованості.

Висновки. Використання інтерактивних технологій навчання сприяє розкриттю творчого потенціалу дитини з ознаками обдарованості. Посилена увага саме до проблеми творчого потенціалу пов'язана, перш за все, з тенденцією сучасної науки виховувати в особистості творче ставлення до навколишньої дійсності, розуміння сучасного світу та його законів. Тому особливе місце у системі додаткової освіти займає проблема творчої розвитку особистості. Вирішення питань щодо виявлення потенційних можливостей обдарованих дітей можлива лише за умови створення умов для розкриття творчого потенціалу особистості. Вирішенню даних завдань сприяє принцип всебічного розвитку потенційних можливостей учнів, який дозволяє дитині «спробувати» себе у різних галузях знання за умов дослідно-експериментального занурення у простір досліджуваного предмета. Даний принцип дозволяє розкрити природну спрямованість дитини та визначити сферу діяльності, дослідно-експериментальну творчість у тій чи іншій галузі, побачити специфічні особливості особистості – обдарованість.

Використання принципу всебічного розкриття потенційних можливостей учня в комплексному застосуванні різних форм навчання у поєднанні з традиційними методами допомагає досягати найбільшого ефекту освоєння матеріалу в процесі навчання, розширювати кругозір і, як наслідок, сприяє виявленню потенційних можливостей особистості та розкриття творчого потенціалу дитини з ознаками обдарованості.

Бог дав людині багато талантів, не потрібно їх закопувати, а потрібно виявляти, розвивати, рости, радіти, допомагати і примножувати. Тоді Бог обдарує кожного з нас ще більшими талантами.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Теоретичний курс. Київ: Центр учбової літератури. 2016. 388 с.

2. Клименюк Ю.М. Обдаровані діти, їх виявлення та діагностика. *Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск.* Вінниця-Київ, 2015. С. 46 - 50.

3. Тищенко В. П., Крикун О. М. Педагогічна діагностика обдарованості з проектною творчістю у здобувачів освітніх рівнів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал.* Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2023. № 1 (88), I квартал. С. 95 - 100.